

Економіка, юриспруденція, політика, публічне адміністрування

Малій Олена Григорівна

Кандидат економічних наук, доцент

Державний біотехнологічний університет

+380975284778, elen3307@gmail.com

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ

Фінансовий потенціал - ключовий параметр, який визначає успішність роботи підприємства і чим вищий його рівень, тим більш потужним, конкурентоспроможним та інвестиційно привабливим є підприємство. Прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень в сучасних умовах вимагає чіткої оцінки поточної фінансової ситуації і фінансових можливостей підприємства на перспективу.

Питанням формування та методичного забезпечення оцінки фінансового потенціалу підприємств присвячено роботи провідних вітчизняних та закордонних дослідників Н. Богацької, І. Балабанова, В. Ковальова, О. Ковальчук, М. Крейніної, І. Зятковського, В. Івахненко, Л. Лахтіонової, Н. Левченка, Г. Партин, В. Привалова, В. Родіонової, О. Терещенка, І. Саух, П. Стецюка та інших [1-13]. Огляд публікацій відносно трактування сутності фінансового потенціалу дозволяє зробити висновок щодо відсутності одностайності в поглядах науковців, у літературі досить багато уваги приділяється термінологічному та класифікаційному аспектам проблеми, втім недостатньо розробленими є питання оцінювання та ідентифікування рівня фінансового потенціалу.

Метою дослідження є уточнення змісту категорії фінансовий потенціал, головних його складових, розробка теоретичних і практичних підходів до його оцінювання.

«Потенціал», у загальному розумінні розглядається як «засоби, запаси, джерела, які є в наявності й можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якого-небудь завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній області» [8, 9].

Економічна енциклопедія визначає потенціал, як «наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхню оптимальну структуру та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети» [3].

Більшість авторів сучасних публікацій сутність фінансового потенціалу розглядають як:

- сукупність фінансових ресурсів підприємства [1] та джерел фінансування господарської діяльності підприємства [2, 11];
- сукупність фінансових показників підприємства [8];
- характеристику ефективності функціонування підприємства [13] та механізм трансформації ресурсного і виробничого потенціалів у фінансові результати діяльності [5, 10];
- комплексну категорію, «яка визначається як сукупність фінансових можливостей розвитку підприємства, зумовлених наявністю достатнього обсягу фінансових ресурсів та ефективної системи управління фінансами, що спрямовані на досягнення стратегічної фінансової позиції підприємства в зовнішньому середовищі» [9].

Вказані підходи розглядають фінансовий потенціал з різних кутів зору - з точки зору наявності фінансових ресурсів, їх розміщення та ефективного використання, вдалого управління фінансами, фінансового стану, оціненого за фінансовими показниками, трансформації ресурсного і виробничого потенціалів у фінансові результати діяльності, тощо. Таким чином робиться ототожнення фінансового потенціалу із фінансовими ресурсами підприємства. А фінансові ресурси - нагромадження та доходи, які знаходяться в розпорядженні підприємства, створюються в процесі розподілу і перерозподілу виручки і прибутку, акумульовані в цільових джерелах або перетворені в матеріально-речову форму, або призначені для здійснення витрат [7]. Тобто за такими

підходами, з позицій сукупних доходів або ресурсів, розмір фінансового потенціалу може бути визначений (розрахований) як абсолютна величина усіх ресурсів, створених або використаних підприємством. На наш погляд, такий підхід не забезпечує повної сутнісної характеристики поняття потенціалу.

Термін «потенціал» походить від латинського слова «potentia», що в перекладі означає «приховані можливості», а «потенційний» («poten-tialis») – це «такий, який може бути». Тому, ми вважаємо, фінансовий потенціал це, по-перше, сукупність усіх його фінансових ресурсів, а по-друге - це резерви його збільшення, тобто ототожнювати фінансовий потенціал лише із наявними фінансовими ресурсами є недостатнім.

Заслуговує на увагу твердження, що фінансовий потенціал включає також певні індикатори зміни ситуації на підприємстві [6].

Окрім того, фінансовий стан підприємства і перспективи його зміни, як відомо перебувають під впливом не тільки факторів фінансового характеру, але й багатьох інших, які не мають вартісної оцінки. В їх числі: можливі політичні і загальноекономічні зміни, зміни форм власності, професійна підготовка персоналу, схильність підприємства до діяльності в нових, високоризикових умовах діяльності тощо.

Тому, під фінансовим потенціалом, на наш погляд, слід розуміти сукупність поточних та перспективних можливостей підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів, згідно з поточними та стратегічними завданнями економічного розвитку підприємства.

Оцінювання існуючого фінансового потенціалу підприємства більшість науковців пропонують засновувати на аналізованні показників ділової активності, рентабельності, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, тощо [8, 11]. Однак, вказані методи по суті є оцінкою фінансового стану за даними його фінансової звітності, а баланс, будучи основною звітною і аналітичною формою, є історичним за своєю природою: він фіксує сформовані на момент його складання підсумки фінансово-господарських операцій. Погоджуючись з позицією П. Стецюка, такі методи визначають результати чи

наслідки минулих подій [10]. Однак, методики фінансового аналізу орієнтовані як правило на проведення ретроспективного аналізу.

В сучасній економічній науці поряд з традиційним підходом до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів окремі вітчизняні аналітики пропонують приділяти належну увагу оцінці майбутньої платоспроможності клієнта, а саме можливості підприємства генерувати потоки грошових коштів [10]. Таким чином оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів повинно включати фінансовий прогноз.

Також звернемо увагу на те, що зміни фінансових можливостей підприємства суттєво залежать від змін в економічному середовищі, тому необхідно враховувати вплив факторів, які чинять вплив на формування і використання фінансового потенціалу. Баланс відображає статус-кво в коштах і зобов'язаннях підприємства, але не показує, в результаті чого склався такий стан. Відповіді на це запитання не можна відшукати тільки за даними балансу. Для цього необхідний більш глибокий аналіз, який базується, як на залученні додаткових джерел інформації, так і на осмисленні багатьох факторів, які не знаходять відображення в звітності (інфляція, НТП, фінансові проблеми суміжних підприємств).

На підтвердження, як приклад, наведемо зроблену нами оцінку фінансового потенціалу підприємства авіабудування Державного підприємства «Харківський машинобудівний завод «ФЕД» м. Харкова (ДП «ХМЗ «ФЕД»)). ДП «ХМЗ «ФЕД» - це всесвітньо відомий бренд в аерокосмічній галузі який займає провідні позиції в Україні. Продукція його унікальна, відрізняється високою наукоємністю, застосовується на всіх видах літаків і вертольотів, що випускаються і експлуатується більш ніж в 60 країнах світу.

ДП «ХМЗ «ФЕД», як і усі підприємства ДК Укроборонпром, відчуває недостатню підтримку з боку держави, а також дефіцит зовнішніх джерел.

Оцінивши стан майна, джерел його формування та ефективності використання в ДП «ХМЗ «ФЕД», можна зробити висновок, що в структурі свого капіталу протягом досліджуваного періоду підприємство має високу частку

власних коштів, які за питомою вагою є значними, проте недостатніми для фінансування. Незважаючи на тенденцію погіршення останнім часом окремих показників (прибутковості, незалежності, ефективності використання ресурсів), керівництву ДП «ХМЗ «ФЕД» вдається утримувати ситуацію на належному рівні та контролювати стан фінансів. Як видно з прогнозних розрахунків, вірогідність банкрутства підприємства ДП «ХМЗ «ФЕД» дуже низька. Рівень платоспроможності дозволяє віднести підприємство до середньої групи «ризиків втрати платоспроможності». Незважаючи на певні коливання грошових потоків підприємство має тенденцію до відновлення платоспроможності та рентабельності.

Однак, на майбутні фінансові труднощі підприємства ДП «ХМЗ «ФЕД» та ймовірність того, що за певних умов ситуація може погіршитися, вказують такі негативні фактори: надмірне використання короткострокових позикових коштів як джерела фінансування довгострокових вкладень; використання у виробничому процесі устаткування з термінами експлуатації, що минули; значна залежність від зовнішнього ринку збуту продукції; значна залежність від зовнішніх постачальників покупних комплектуючих виробів, електронних систем та матеріалів; дефіцит зовнішніх джерел фінансових ресурсів; незбалансована державна політика в частині розподілу чистого прибутку в інтересах реінвестування у виробництво та нові продукти; недостатня державна фінансова та правова підтримка розробників та виробників авіаційної продукції; політичний ризик, пов'язаний з підприємством в цілому та з його ключовими підрозділами.

Позитивними факторами впливу є: позитивний перспективний фінансовий прогноз- можливість підприємства ДП «ХМЗ «ФЕД» генерувати потоки грошових коштів; унікальність продукції та її висока наукоємність; експортна орієнтація підприємства; інноваційна активність, наявність інтелектуального капіталу; наявність державної підтримки.

Відтак, наведений приклад демонструє, що фінансовий потенціал підприємства визначається не лише поточним фінансовим становищем, а і його

майбутніми можливостями, а також факторами, що можуть за певних обставин вплинути на погіршення (покращення) ситуації на підприємстві.

Оцінювати фінансовий потенціал вітчизняні дослідники пропонують за допомогою різних методів та прийомів фінансового аналізу.

Переважає підхід діагностування фінансового потенціалу підприємства шляхом застосування інтегральної моделі, яка має на меті розрахунок інтегрального показника, побудованого на чітко обумовленому механізмі математичних залежностей між обраними групами показників [5, 6, 12, 13]. Однак рейтингові методики засновані на показниках, розрахованих за даними звітності останнього звітного періоду, і не враховують динаміку цих показників за останні звітні періоди. Так значення показника може бути нижче нормативного, проте це значення може зростати протягом останніх років, що вказує тим самим на позитивну динаміку.

Інший підхід - діагностування фінансового потенціалу шляхом аналізу основних показників фінансового стану підприємства у динаміці та екстраполяції й прогнозу цієї динаміки на майбутнє [4, 9, 10]. Даний підхід заснований на аналізуванні темпів зростання показників. Такий підхід дозволяє здійснювати фінансовий прогноз. Однак даний підхід є недостатньо розробленим.

На наш погляд доцільно використовувати комбінований підхід до діагностики наявного та прогнозованого фінансового потенціалу підприємства, який поряд з оцінкою фінансових показників, їх динаміки, екстраполяції їх значень на майбутнє, буде доповнений якісними факторами впливу та індикаторами зміни.

Таким чином, сутність фінансового потенціалу підприємства визначають не лише поточні, а й перспективні можливості підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів. Підходи до оцінювання мають включати, окрім оцінки фінансового стану за фінансовими показниками, прогнозні розрахунки та враховувати зовнішні і внутрішні фактори впливу, що дасть змогу отримати комплексну характеристику діяльності

підприємства, його надійності, а також стане основою для розробки фінансової стратегії підприємства.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці полікритеріальної моделі, яка включатиме статичні, динамічні показники та додаткові фактори впливу і дозволить визначити фінансову позицію підприємства та якість його фінансового потенціалу.

Джерела

1. Боронос В.Г. Аналіз теоретико-методологічних засад фінансового потенціалу. *Вісник УАБС НБУ*, 2012. № 1 (32). С. 22–26.
2. Дзюбенко О.М. Підходи до дефініції поняття «фінансовий потенціал» як об'єкту економічного аналізу. *Вісник ЖДТУ*, 2017. № 4 (82). С.18-24.
3. Економічна енциклопедія: У трьох томах.Т.3 / Редкол. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2002. 952 с.
4. Ковалев В.В. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. Москва: Финансы и статистика, 1995. 432 с.
5. Куліш Г.П., Чепка В.В., Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільності економіки. *Статистика України*. 2017. № 1. С.29-35.
6. Левченко Н. М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 2. С.114-117.
7. Малій О.Г. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. № 2. С. 71–74.
8. Партин Г.О., Задерецька Р.І., Граціян О.В. Формування фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2019.10>
9. Саух І. Фінансовий потенціал підприємства як об'єкт стратегічного аналізу. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. С.132-141.

10. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2009. 370 с.

11. Фінансовий аналіз: навч. посібник / [Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.]; за ред. Г.В. Митрофанова. Київ: КНТЕУ, 2002. 301 с.

12. Фінансовий аналіз: навч. посібник / [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.]; за ред. І.О. Школьник. Київ: "Центр учбової літератури", 2016. 368с.

13. Фінансово-економічний аналіз: підручник / [П.Ю. Буряк, М.В. Римар, М.Т. Бець та ін.] за ред. П. Ю. Буряка, М. В. Римара. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 528 с.